

הטנקים של צה"ל במלחמת העצמאות – הטנקים מסוג הוצ'קיס

מאת: סא"ל (במיל) מיכאל מס

מקור:

<https://yadlashiryon.com/news/20-%D7%91%D7%9E%D7%90%D7%A8%D7%A1-2018-%D7%A4%D7%A8%D7%95%D7%99%D7%A7%D7%98-%D7%9E%D7%99%D7%95%D7%97%D7%93-%D7%94%D7%98%D7%A0%D7%A7%D7%99%D7%9D-%D7%A9%D7%9C-%D7%A6%D7%94%D7%9C-%D7%91%D7%9E%D7%9C>

[הערה: מהכתבה המקורית הושמטו קטעים העוסקים בתגלית שאחד מטנקי הוצ'קיס שפעלו בלטרון שירת בעברו בווארמכט]

פורסם בתאריך - 19 במרץ 2018

באביב 1948 נרכשו 10 טנקים מדגם H-39 בצרפת, בדרך לא דרך, עבור צה"ל והראשונים שבהם השתתפו במבצע "דני" במערכה על הדרך לירושלים במלחמת העצמאות.

מלחמת העצמאות קיבצה לזירת המזרח-התיכון את עודפי מלחמת העולם ה-2 לשירות בארצות ערב וגם בשורות צה"ל שזה עתה נולד. מרבית הטנקים היו מתכנון ישן ומייצור שנות השלושים, בעלי מיגון שריון דל וכוח אש מוגבל. בין הטנקים האלה נמצאו טנק הוויקס סימן B6 הבריטי בצבא המצרי, יחד עם טנק קל יביל-אוור מסוג לוקסט M22 וכן טנקים מסוג רנו R35 בשירות הצבא הסורי. רק הלגיון הירדני, שאומן על-ידי הצבא הבריטי, התבסס על שריוניות סיוור. גם ישראל אשר חיפשה ברחבי העולם רק"ם עבור צה"ל מצאה לבסוף בצרפת טנקים קלים מסוג הוצ'קיס H-39, רכשה אותם והעבירה אותם ארצה בעזרת קניינים מסורים שפעלו ללא לאיות.

הטנק הצרפתי – פיתוח, ייצור ושירות

בשנת 1935 הציגה חברת הוצ'קיס בצרפת אבטיפוס שהיה אמור להתאים לדרישת הצבא משנת 1933 לרכב קרבי משוריין לחיל הרגלים (באותה עת הוזמן ייצור טנקים דומים מסוג R-35 מחברת "רנו" והדגם של חברת הוצ'קיס נדחה על-ידי הצבא). אולם, לאחר הצגת דגם מתקדם יותר מסוג סומואה S-35, העדיפו בחיל הפרשים (השריון) את הוצ'קיס בגלל מהירותו הגבוהה, יחסית, על-אף טווח הפעולה הקצר (כ-130 ק"מ).

מבנה טנק הוצ'קיס H-35, כפי שסומן הדגם הראשון, התבסס על 6 חלקים מיציקת פלדה שחוברו יחד ומזקו"ם בן 6 גלגלי מרכוב בכל צד שהותקנו בשלושה זוגות. עם מנוע הבנזין שהיה בהספק של 75 כ"ס הגיעה מהירות הטנק עד 28 קמ"ש. הצריח ומערכת ההיגוי, התותח הקצר בקוטר 37 מ"מ ורכיבים רבים אחרים היו זהים לאלה של רנו R-35. שינוי משמעותי נעשה בתכנון הדגם המתקדם יותר של הוצ'קיס H-39 אשר התאפיין בשריון עבה יותר, מנוע בהספק של 120 כ"ס שהביא לשינוי בצורת התובה, ובתותח בקוטר זהה אך עם קנה ארוך יותר (33 קטרים לעומת 21 קטרים בדגמים המוקדמים) ומהירות לוע של 700 מ' בשנייה. המנוע החזק יותר העלה את המהירות המרבית ל-36 קמ"ש וטווח הפעולה גדל ל-150 ק"מ. תכונותיו של הוצ'קיס, כמו של טנקים קלים אחרים בני אותה תקופה, הינם מגוחכים אף ביחס לטנקים אחרים ממלחמת העולם ה-2, אך מימדיו וביצועיו היו תולדה של הדרישות המוגבלות ויכולת התכנון, כמו גם כושר הייצור המוגבל. הצרפתים יצרו כ-1000 טנקי הוצ'קיס

מהסוגים H-35 ו-H-39 שהוכנסו לשימוש בחטיבות הרגלים והחטיבות הממוכנות. בלחימה מול דיוויזיות הפנצר הגרמניות במלחמת העולם ה-2 הובסו יחידות השריון הצרפתיות שלקו גם בקשיי תפעול וקשר (בטנקי הוצ'קיס לא היו אז מערכות קשר ומפקד הטנק היה גם התותחן).

שנים רבות שימש הוצ'קיס היחיד שנתר, ככוכב המסדרים בבית הספר לשריון בג'וליס

שירות בצבא הנאצי

עם נפילתם של טנקים רבים מסוג זה בידי הגרמנים הם החלו להכניס את דגמי H-35 ו-H-39 לשירות כפיצוי על האבידות בקרבות בצרפת בשנת 1942. צבא הוורמאכט הכניס בהם מספר שינויים ובעיקר מערכת קשר בתובה ופתיחת כיפת המפקד המקורית דמוית חצי כדור שבצריח, כדי לאפשר למפקד להוציא את ראשו מחוץ לצריח לשיפור התצפית. כינויים של טנקי הווצ'קיס בצבא הגרמני היה (PzKpfw 39-H 735f), כלומר רכב קרבי משוריין, לשעבר H-39 וכיום f.735.

טנקי הווצ'קיס גרמניים היו הראשונים שנפלו שלל בידי הפרטיזנים היוגוסלביים בפיקודו של טיטו, ואשר הקימו לראשונה את יחידות המשוריינים שלהם. תובות של טנקי רנו והווצ'קיס שימשו לצרכים רבים אחרים של הצבא הגרמני, כמו: גוררי תותחים ונושאי תחמושת בחזית המזרחית ברוסיה וכן הוסבו לשאת תותחים מסוג FH-18 בקוטר 105 מ"מ. כדרכם, בוצעו הסבות אלה על-ידי הגרמנים במפעלים מתמחים תוך שמירה על צורה אחידה.

ההוצ'קיס בשירות צה"ל

יהודה ארזי, הקניין של ארגון "ההגנה", נחל אכזבות רבות במסגרת מאמצי רכש טנקים בראשית 1948, בחיפושיו אחר טנקים קלים בארה"ב (ביניהם תרו אחרי טנקים קלים מסוג סטיוארט M5), ופנה לכן לחיפושים נמרצים גם באירופה. במסווה של דיפלומט הנושא דרכון של ניקרגואה הצליח ארזי לסכם בצרפת עסקת רכש שכללה 10 טנקי הווצ'קיס מדגם H-39. ד"ר עמיעד ברזנר ז"ל (חליל), היסטוריון עמותת יד לשריון, בספרו המצוין "ניצני שריון" (ראה סקירת הספר בגיליון שריון 1 יולי 1998) מספר שעם הטנקים נרכשו גם 2000 כדורי תותח בקוטר 37 מ"מ ו-15,000 כדורי מקלע לכל טנק. מחירו של טנק אחד על תחמושתו היה כ-41,000 דולר ומחיר זה היה גבוה מאוד בהשוואה למחירים שסוכמו ברכש שנכשל בארה"ב (כ-6,600 דולר לטנק סטיוארט).

התותח בקוטר 37 מ"מ ושריון החזית בעובי של 40 מ"מ, המלצותיהם החמות של המוכרים הצרפתיים והזמן האוזל, שכנעו את יהודה ארזי להסכים לרכש על אף מחירו הגבוה, מתוך ביטחון שלא יחולו עיכובים בצרפת בשליחתם לארץ.

10 טנקי הווצ'קיס H-39 הגיעו לארץ ב-15 ביוני 1948, ארבעה ימים לאחר תחילת ההפוגה בקרבות, בסבב הפלגה השני של האונייה להובלת רכש "בוריאה" שהחלה להפליג בקו צרפת-ישראל ואשר הייתה מצוידת בפתחים גדולים המתאימים לטעינה ופריקה של טנקים. בהפלגתה הראשונה היא הגיעה לנמל תל-אביב ב-15 במאי 1948, יום פלישת צבאות ערב לארץ, כשעל סיפונה 5 תותחי 65 מ"מ שהספיקו להשתתף בקרבות הראשונים לסיכול הפלישה ואף השפיעו על תוצאותיהם. ההפניה של הטנקים לנמל ת"א נעשתה כי נמל חיפה המשוכלל שימש עדיין את הצבא הבריטי המתפנה מן הארץ. פריקת 10 הטנקים הייתה קשה והצריכה שימוש במנופים של אונייה אחרת שעגנה בנמל (זאת כיוון שהמנוף הצף שתוכנן להעברה מחיפה לת"א נקלע לסערה וחלקו העליון נשבר). סכנת גילוי פריקת הטנקים על-ידי פקחי האו"ם סוכלה בערמומיות כאשר הפקחים "זומנו" לפקח על פריקת מכוניות מאונייה אחרת בנמל ת"א.

מפקד חטיבה 8 יצחק שדה בוחן מסדר של פלוגה ו' בגדוד 82, שהתבססה על טנקי הווצ'קיס

הגעת הטנקים נטעה ביצחק שדה ובקרבת ההנהגה בארץ תחושה של תגבורת משמעותית לכוחות השריון, אך הייתה אכזבה לנוכח מימדיו הקטנים של הטנק, העדר מערכת קשר פנים, ניידות נמוכה ומצב טכני ירוד, בעיקר של המנועים ומערכות ההיגוי. מיד הועלתה דרישה להצטייד בטנקים כבדים יותר שיהיו מסוגלים להתמודד בהצלחה רבה יותר עם שריון האויב.

טנקי הווצ'קיס שהגיעו ארצה הועברו לבדיקה בסדנה של חטיבה 8 בתל-ליטווינסקי (תל-השומר) בסדנה אובחנה דחיסה נמוכה בכל המנועים, שפגמה ביכולת התנועה של הטנק והחלה עבודת שיפוץ המנועים. בשלב זה התברר שמערכת הקירור אינה מתאימה לתנאי הארץ ובימי הקיץ החמים התחממו המנועים באופן חריג. מאמץ רב הושקע בהחזרה לכשירות של מרבית הטנקים לפני סיום ההפוגה הראשונה בקרבות, כדי שיוכלו להשתתף במערכה הצפויה ולמרות זאת, עם פתיחת מבצע "דני" (מבצע לרל"ר – לוד, רמלה, לטרון, רמאללה) עמדו לרשות גדוד 82 רק 5 טנקי הווצ'קיס שמישים ובמשך 'קרבות עשרת הימים' נוסף רק עוד טנק אחד. יתרה מזו, כל 10,000 כדורי התותח הווצ'קיס שהגיעו באותה הפלגה התגלו ככדורי נפיץ. אנשי תעש, הסירו את קלעי הח"ש שהיו מותקנים בכדורים אמריקאיים בקוטר 37 מ"מ שהיו בצה"ל בעלי תרמיל אחר והתקינו אותם בתרמילי תחמושת הנפיץ של הווצ'קיס.

עם הקמת גדוד 82 בחטיבה 8 הממוכנת שובצו טנקי הווצ'קיס באחת משתי פלוגות הטנקים. בפלוגה ב' היו טנק שרמן אחד שהורכב מגרוטאות ו-2 טנקי קרומוול – כולם נגנבו מהצבא הבריטי, ובפלוגה ו' היו טנקי הווצ'קיס. היו כמובן בעיות בהכשרת הצוותים. בתוך כך בפלוגה ב' (שרמן וקרומוולים) שובצו אנשי הצוות שערקו מהצבא הבריטי ומתנדבים יהודים ששירתו בצבאות בעלות הברית ובפלוגת הווצ'קיסים שובצו אנשי צוות שהפעילו בעבר טנקים של הצבא הסובייטי. בפלוגה ב' שלטה השפה האנגלית והיא זכתה לכינוי הפלוגה האנגלו-סכסית ופלוגה ו' כונתה הפלוגה הסלביית שבה שלטה השפה הרוסית.

טנקי הווצ'קיס של פלוגה ו' מגדוד 82 בהתארגנות לתנועה. רק חמישה מתוך ה-10 שנרכשו נמצאו שמישים

בגדוד 82 נוצר גם מפגש מעניין בין טנקי הווצ'קיס הצרפתיים ואחיהם טנקי רנו R-35 שנלקחו שלל מהסורים בקרבות הצפון. שיתוף פעולה מוגבל זה היה במסגרת כיבוש שדה התעופה לוד והקרבת על יהודיה הסמוכה (יהוד כיום). שבועיים לאחר מכן נערכה הפגנת כוח של גדוד 82 עם 2 טנקי קרומוול ו-4 טנקי הווצ'קיס ליד שדה התעופה של פלוג'ה (פלוגות כיום) שגרמה לבהלה בקרב הכוחות המצריים והכפריים הערבים שנמלטו מהמקום. ב-16

באוקטובר 1948 השתתפו 7 טנקי הוצ'קיס ו-2 טנקי הקרמוול בהתקפה על עיראק-אל-מנשייה שהסתיימה בכישלון צורב עקב סיוע ארטילרי מועט, תיאום לקוי בין הטנקים לחי"ר ומספר האבידות הגבוה. תוצאה נוספת – אובדן ההפתעה שבהופעת הטנקים בחזית הדרום. 4 טנקי הוצ'קיס הושארו בשטח בקרבת קווי הצבא המצרי כשאחד מהם פגוע מפצצה של מטול פיאט והאחר פגוע בזחל (גם טנקי הקרמוול נפגעו באותו קרב שבו הפגינו המצרים יכולת נ"ט טובה). לאחר כישלון הקרב בעיראק-אל-מנשייה נותרו בחטיבה 8 רק 5 טנקים שגם הם הוגדרו בלתי כשירים, לאחר שמערך החימוש נואש מלהשמיש את המנועים. עקב מצב הכשירות הוחלט להוציא זמנית את טנקי הוצ'קיס מהסד"כ עד שיימצא פיתרון למנועיהם. הועלה רעיון להוציא את תותחי ה-37 מ"מ מצריחי הטנקים ולהתקינם בצריחי השריוניות, וכך בוצע גם בשריונית אחת מדגם "מרמון-הרינגטון" שנלקחה שלל מהלגיון הירדני. בדצמבר 1948, וללא קשר עם הוצאת הוצ'קיס מהשירות, הגיעו ארצה 10 מנועי הוצ'קיס חדשים שניתנו בצרפת ליהודה ארזי כפיצוי על מצבם הירוד של מנועי הטנקים שנרכשו. אולם, לא הייתה לכך השפעה על כשירותם של הוצ'קיסים שכן המאמץ הופנה לשיקום טנקי השרמן שהגיעו ארצה. טנקי הוצ'קיס המשיכו להופיע במשך תקופה ארוכה ברישומים ובדיווחי סד"כ הטנקים של צה"ל כטנקים לא כשירים, על אף שלא נפלה במהלך המלחמה החלטה להוציאם מהשירות. תרמה לכך העובדה ש-6 מתוך 10 התותחים הורכבו בצריחי שריוניות.

טנק הוצ'קיס וצוותו לאחר כיבוש שדה התעופה לוד ע"י גדוד 82 ביום 10 ביולי 1948. משמאל, הצטרף לצילום אחד מאנשי הצוות של טנק הקרמוול מספר 457 מפלוגה ב'

טנק הוצ'קיס של פלוגה א' מגדוד 82 לאחר כיבוש שדה התעופה לוד במהלך מבצע דני.
משמאל גרישה פוליאקוב, מימין אליהו פסט

דגמי עץ בצורת טנקי הוצ'קיס הורכבו על גבי ג'יפים לצורך הונאת אויב

מקורות:

1. ניצני שריון – עמיעד ברזנר
2. WORLD WAR II TANKS – ERIC GROVE
3. PANZER COLORS III – BRUCE CULVER/SQUADRON